

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-2-66-76>

УДК 378.147:796.071.4

Пристинський В.М., Пристинська Т.М.
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Фролова О.О., Ярхо І.С.
Маріупольський державний університет

ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГА ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНИХ ФУНКЦІЙ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

Анотація. Розглянуто проблему підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до реалізації завдань виховної роботи з формування здорового способу життя. Визначено соціально-педагогічну значущість діяльності вчителя щодо реалізації знань, умінь і навичок по збереженню здоров'я школярів. На основі практичного досвіду доводиться високий освітній потенціал педагогічної практики в підвищенні якості професійної підготовки студентів. Впровадження елементів інноваційних технологій (особистісно орієнтованих програм школи сприяння здоров'я, інтерактивних проєктів фізкультурно-оздоровчого й психолого-педагогічного спрямування тощо) сприяло розвитку розуміння майбутнім педагогом необхідності формувати дбайливе ставлення до власного здоров'я й фізичної кондиційності, всебічно розвивати фізичні й психічні якості, творчому використанню засобів фізичної культури в здійсненні здорового способу життя.

Ключові слова: професійно-педагогічна підготовка, учитель фізичної культури, здоровий спосіб життя, інтерактивні технології, педагогічна практика.

Prystynskyi Volodymyr, Prystynska Tetiana
SHEI "Donbas State Pedagogical University"

Frolova Olga, Yarkho Ilya
Mariupol State University

PREPARING THE PEDAGOGUE TO IMPLEMENT VOCATIONAL FUNCTIONS FOR PROVIDING HEALTHY LIFESTYLE

Summary. The problem of preparing the future teacher of physical training for implementing the tasks of educational work on forming a healthy lifestyle is considered. The socio-pedagogical significance of the teacher's activity when implementing knowledge, skills and abilities in preserving the health of schoolchildren is determined. Based on the practical experience high educational potential of pedagogical practice in improving the quality of vocational training of students is proved. Introducing the elements of innovative technologies (personality oriented programmes of school of health promotion, interactive projects of physical culture and health-improving as well as psychological and pedagogical direction, etc.) has contributed to the development of understanding by the future teacher of the need to form a careful attitude to his/her own health and physical conditionality, to develop comprehensively physical and mental qualities, to use creatively the means of physical culture in implementing the healthy lifestyle. Modern secondary comprehensive school needs the teacher with creative scientific and pedagogical thinking, high professional mobility, able to work efficiently not only in the classroom, but also outside the classroom, school (during physical-cultural-mass, health-improving, sports work), capable of independent innovation search. Passing from generation to generation social experience, the teacher not only performs vocational functions, but also acts as the object of social progress. The personality of the teacher is not only a key figure of the educational process, but also of the propaganda and assertion of the healthy lifestyle in the family upbringing of children. Competences concerning a healthy way of life should become the basis for the further formation of a Ukrainian citizen, since education and upbringing is the foundation of the development of every human being's personality, the key to worthy future of the country. To fulfil this important educational-upbringing mission, the future teacher of physical culture must be a highly educated, fully developed person, who consistently adheres to and implements the healthy lifestyle, and transfers specialized knowledge, skills and abilities to young people. An important condition for success is to stimulate the student's desire to create his/her own individual system of physical education for pupils of a particular school class. In this regard, increasing the effectiveness of the process of physical education should take place on the basis of the quality content and the organisation of educational work, which is determined by the pedagogical skills and high vocational level of the teacher himself/herself; the expediency of using the national and local traditions in practice, interactive and innovative forms and methods; taking into account the pedagogical and material-technical conditions, the interests of pupils and the possibilities of pedagogues. Implementing the technologies that form a healthy way of life and lifestyle contributes to an integrated approach to creating a valeorich educational and upbringing environment of an educational institution. For each future teacher it is necessary to know that the results of physical education of pupils depend not only on the teacher of physical culture, but also on orientation to the educational and upbringing health-preserving environment of the entire teaching staff of the school.

Keywords: vocational-pedagogical training, physical culture teacher, healthy lifestyle, interactive technologies, pedagogical practice.

Постановка проблеми. Одним з пріоритетних завдань, визначених Національною доктриною розвитку освіти України в XXI столітті, Цільовою комплексною програмою «Фізичне виховання – здоров'я нації» є формування гармонійно розвиненої, морально й фізично здорової особистості, яка відповідально ставиться до власного здоров'я, здоров'я людини як найвищої особистісної й суспільної цінності.

В умовах складної соціально-економічної й духовної кризи, погіршення екологічної ситуації все більшу занепокоєність викликає стан здоров'я й фізичної підготовленості учнівської молоді. У зв'язку з цим підвищується освітньо-виховна значущість учителя фізичної культури, який має впливати на забезпечення фізичного, психічного й духовного здоров'я підростаючого покоління українців.

Фізичне виховання молоді має відображати нові підходи до формування особистості. Активність у фізкультурно-оздоровчій діяльності є важливою умовою гармонійного розвитку учнів. Фізичне виховання покликане формувати дбайливе ставлення до власного здоров'я й фізичної кондиційності, всебічно розвивати фізичні й психічні якості, сприяти активному й творчому використанню засобів фізичної культури в організації та здійсненні здорового способу життя.

Учитель виконує важливу соціальну функцію, яка полягає у здійсненні взаємодії духовного, розумового й фізичного розвитку; у вихованні особистості; у формуванні здорового способу життя учнів. Професійна діяльність учителя має бути спрямована не лише на організацію навчально-пізнавального процесу, а й позакласної фізкультурно-оздоровчої роботи, розв'язання завдань щодо формування активної життєвої позиції громадянина. Основні напрями модернізації загальноосвітніх закладів вимагають пошуку ефективних шляхів здійснення навчально-виховної діяльності, яка полягає не тільки в розвитку життєво важливих знань, рухових умінь і навичок, а й у вихованні культури здоров'я, пропаганді здорового способу життя; формуванні фізично, психічно й духовно розвинених громадян України.

Високий рівень освітньої підготовленості, особисте ставлення вчителя фізичної культури до проблем виховання, здорового способу життя, фізкультурно-оздоровчої, спортивної, туристсько-краєзнавчої діяльності проектується й на учнів, їх родини, має бути взірцем для наслідування.

Осмислення досвіду освітньої й виховної практики діяльності в загальноосвітньому закладі свідчить, що досить актуальною залишається проблема формування фізично активної і здорової особистості учня, здорового способу життя, подолання шкідливих звичок, обмеження обсягу рухової активності, протидії булінгу. Зазначені чинники зберігають стійку тенденцію, що обумовлюється протиріччям між декларативним і реальним ставленням до фізичної культури, відбивається на стані здоров'я, фізичному розвитку й руховій підготовленості учнів, їхніх ціннісних орієнтаціях, ставленні до власного фізичного, соціального й психічного благополуччя в майбутній життєдіяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Кожний етап історичного розвитку України висуває певні вимоги до діяльності вчителя в сучас-

ній системі освіти й виховання. Над вирішенням цієї проблеми працювали як видатні вчені-педагоги (К. Ушинський, В. Сухомлинський, А. Макаренко), так і сучасні фахівці в контексті модернізації змісту, форм і методів навчання, підготовки педагогічних кадрів (Ф. Гоноболін, В. Євдокимов, С. Золотухіна, І. Зязюн, М. Козьор, В. Лозова, Н. Кузьміна, Ю. Кулюткін, Н. Рідей, Г. Сухобська, В. Сластонін, Л. Спирін, Г. Шевченко, О. Щербаков та ін.). Різні аспекти професійно-педагогічної підготовки вчителя фізичної культури розкриті в наукових дослідженнях О. Баклицької, В. Баргенової, В. Григоренка, О. Ємця, В. Пристинського, Є. Приступи, Л. Пундик, Р. Сірко, Л. Сущенко.

У сучасній педагогічній науці досить інтенсивно досліджується проблема формування здорового способу життя, яка є багатоаспектною та пов'язана з низкою проблем щодо гармонійного фізичного, психічного, культурного, духовного розвитку особистості; дотримання оптимальних для здоров'я режимів дня, навчання й відпочинку, харчування, особистої гігієни, рухової активності, загартовування, подолання шкідливих звичок, протидії булінгу (О. Балакірева, Ю. Бойчук, Л. Гурман, Л. Жаліло, Н. Комарова, О. Яременко, О. Вакуленко, Є. Загуляев, С. Закопайло, О. Жаборницька, В. Кузьменко, С. Омельченко, В. Оржеховська).

Однак, незважаючи на значну кількість захищених дисертацій, достатню наявність науково-методичної літератури, означена проблема ще не є вирішеною та потребує подальшого вивчення, узагальнення й обґрунтування.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми. Цінність здоров'я не потребує особливих наукових доказів, але активна життєва позиція, спрямована на його зміцнення й збереження у багатьох молодих та й дорослих людей ще не відповідає сучасному розумінню цієї важливої проблеми.

Нажаль, сучасній молодій людині притаманна життєва позиція про те, що хтось інший, а не вона сама має турбуватись про її здоров'я – батьки, вчителі, суспільство тощо. У зв'язку з цим «...гостро постає завдання формування здорового способу життя як умови збереження української нації, перспективи справжнього духовного оновлення наступних поколінь, запоруки якісних перетворень у масштабах країни» [5, с. 9]. Актуальність означеної проблеми визначається також «необхідністю науково-технологічного забезпечення формування у студентів педагогічних університетів духовності як чинника оптимізації професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури» [6, с. 125].

Отже, загострення суперечностей між наявним рівнем свідомого ставлення молоді до здоров'я, здорового способу життя і потребою суспільства у вчителі, який був би спроможний на високому професійному рівні здійснювати розв'язання даної проблеми, є надзвичайно актуальним завданням сучасних закладів вищої педагогічної освіти.

Мета статті. Метою даної роботи є обґрунтування соціально-педагогічної значущості діяльності майбутнього фахівця з фізичної культури до виховної роботи щодо реалізації завдань з формування здорового способу життя.

Виклад основного матеріалу. Сучасність формує новий тип культури особистості вчителя, який передбачає й опанування нових моделей поведінки й діяльності. У зв'язку з цим, важливо зробити так, щоб фізична культура посіла гідне місце в ієрархії життєвих цінностей молоді, результатом чого має стати зростання виховної ролі самого вчителя.

Маємо констатувати той факт, що в Україні збільшується кількість чинників, які негативно впливають на якість життя й здоров'я підростаючого покоління. Тому вважаємо, що одним з пріоритетних завдань держави, педагогів, медичних працівників має бути формування усвідомлення того, що здорова нація є показником цивілізованої країни. Адже якість освіти не зводиться лише до здобуття певних знань, умінь і навичок, а також пов'язана з категоріями здоров'я, комфортності життя, щастям, благополуччям, самореалізацією особистості.

Багатолітні педагогічні спостереження дають нам змогу зазначити, що фізичне виховання в сучасному загальноосвітньому закладі стикається з певними проблемами, які пов'язані з соціально-педагогічними умовами життєдіяльності сім'ї і школи, кризовими проявами в суспільстві. За останні роки зросла кількість раптових летальних випадків на уроках фізичної культури (і не тільки на уроках фізичної культури), що значно позначилося на відношенні учнів та їх батьків до фізичного виховання, до організації уроків, до діяльності вчителів.

Іноді безвідповідальне ставлення дорослих до визначення об'єктивного стану здоров'я дитини, а також реалії навчально-виховного процесу з фізичного виховання є наслідком цих трагічних випадків. Цілком закономірно, що й система медичного контролю та регулярних медичних оглядів школярів потребує радикального вдосконалення, а проблема формування здорового способу життя, зміцнення й збереження здоров'я дитини в умовах сімейного виховання набуває особливої актуальності.

За даними проведеного нами опитування однією з причин неефективної організації фізкультурно-оздоровчої роботи серед школярів та їх батьків є незадовільний стан спортивної матеріально-технічної бази загальноосвітніх закладів (7,7% – відсутні спортивні зали; 40,1% – спортивні зали не відповідають сучасним вимогам; 64,5% – відсутні футбольні поля та майданчики для інших спортивних ігор; 98,3% – відсутні басейни). Тобто, майже кожна десята школа в Україні не має належним чином обладнаної спортивної бази, а 40,7% діючих – не відповідають сучасним вимогам. Отже, лише 57,9% школярів України мають можливість повноцінно займатися фізичною культурою і спортом.

Зазначені факти, на нашу думку, позначаються й на якості організації процесу фізичного виховання в загальноосвітній школі, яка визначається також недостатнім медичним контролем за станом здоров'я школярів, недостатньою відповідальністю батьків за здоров'я своїх дітей, дотримання й здійснення здорового способу життя в сім'ї. Залишається низьким рівень поінформованості батьків і дітей про сучасні фізкультурно-оздоровчі технології, засоби зміцнення й збереження

здоров'я, активного дозвілля, різноманітного використання засобів фізичної культури і спорту в сімейному й шкільному вихованні. Вважаємо, що держава, шкільні педагогічні колективи, учителі фізичної культури проводять ще недостатньо ефективну політику щодо формування здорового способу життя учнівської молоді.

У зв'язку з цим, сучасна загальноосвітня школа потребує вчителя з творчим науково-педагогічним мисленням, високою професійною мобільністю, здатного ефективно діяти не лише на уроці, а й поза межами класу, школи (під час проведення фізкультурно-масової, оздоровчої, спортивної роботи), здатного до самостійного інноваційного пошуку.

Вважаємо незаперечним той факт, що які б інновації, реформи чи модернізації не проводились у сфері освіти, які б науково обґрунтовані шляхи перебування не намічались, всі вони фокусуються на особистості вчителя. Це пов'язано з тим, що не існує «чудодійних» педагогічних систем, а існує вчитель, озброєний прогресивною технологією, сформований як соціально активна особистість, яка вмє творчо міркувати, професійно діяти, створювати суспільні цінності. На наше переконання школа є такою, якою є її вчитель. Передаючи із покоління в покоління соціальний досвід, учитель не лише виконує професійні функції, а й виступає об'єктом соціального прогресу.

Отже, зміцнення здоров'я української нації, виховання соціальної орієнтації на здоровий спосіб життя та профілактику захворювань – є одним з найважливіших завдань суспільства, а значить і школи, яке призваний реалізувати вчитель фізичної культури. Особистість учителя – це не тільки ключова фігура освітньо-виховного процесу, а ще й пропаганда та ствердження здорового способу життя в сімейному вихованні дітей.

У майбутньому, на що ми дуже сподіваємося, фахівці з фізичної культури (учителі загальноосвітніх закладів, інструктори з фізичної культури і спорту, тренери дитячо-юнацьких спортивних шкіл та клубів) будуть бажаними в кожній сім'ї. Ми переконані, що вони мають стати сімейними радниками, які професійно володіють інформацією щодо спадковості, генетики, здоров'я, рухової підготовленості кожного члена родини. Це допоможе розробити адекватну, особистісно орієнтовану програму укріплення здоров'я, загартовування, проведення фізкультурно-оздоровчого дозвілля; порекомендувати як найкраще організувати сімейні туристичні походи; яку обрати спортивну секцію; як правильно харчуватися тощо.

Важливим, на нашу думку, є те, щоб знання, вміння й навички про здоровий спосіб життя, які отримані від учителя стали підґрунтям для подальшого формування майбутнього громадянина України, оскільки саме освіта й виховання є фундаментом розвитку особистості кожної людини, запорукою достойного майбутнього країни.

Для виконання цієї важливої освітньо-виховної місії майбутній вчитель фізичної культури має бути високоосвіченою, всебічно розвинутою, здоровою людиною, яка неухильно дотримується й реалізовує здоровий спосіб життя, а свої фахові знання, вміння й навички передає молоді.

Необхідно визнати, що студентські роки в педагогічному університеті – це не лише час профе-

сійного становлення фахівця, а ще й період формування власного способу життя, усвідомлення значення впливу здоров'я на подальшу життєдіяльність. Успіх вирішення цього завдання залежить від рівня професійної майстерності викладачів закладу вищої освіти, їхнього уміння донести кожному студенту значущість здорового способу життя як складової гармонійного розвитку особистості. У зв'язку з цим, нормою життя кожного студента має стати зміцнення й збереження його здоров'я, загартовування, свідоме дотримання режиму дня, харчування, турбота й відповідальність про себе й своїх близьких завдяки набутих в університеті знань. Вважаємо, що на підставі саме цих чинників має розпочинатися підготовка майбутнього вчителя до процесу виховання дітей, до усвідомлення значущості здоров'я, здорового способу життя. Тільки тоді ми в змозі вести мову про успіх сучасного вчителя у вихованні здорової нації.

Ми спостерігали, що під час педагогічної практики студенти, на жаль, проявляють стандартний підхід до виконання обов'язків і завдань з виховної роботи. Було встановлено, що понад 40,3% студентів третього курсу мають труднощі під час проведення саме виховних заходів з учнями та їх батьками; 58,7% ще не вміють достатньо координувати спільні проекти, не розуміють як керувати «школою сприяння здоров'я», проводити конкурси, свята, диспути, пояснюючи це недостатністю педагогічних знань, умінь і навичок.

Проведене опитування свідчить, що 80,1% учнів 9-11 класів із різних регіонів Донецької області учителю фізичної культури надають передостаннє місце у рейтингу вчителів школи. До такого вчителя приходять на педагогічну практику й студенти педагогічного університету. Отже, маємо змогу стверджувати, що існуючий рівень професіоналізму вчителя фізичної культури, якість його професійно-педагогічної підготовки ще не відповідають сучасним вимогам суспільства.

На наше переконання, одним із чинників формування виховної компетентності майбутнього вчителя є конструктивна організація педагогічної практики студентів. У зв'язку з цим, розподіляючи студентів на педагогічну практику ми звертали увагу методистів на обрання такого загальноосвітнього закладу, де вчитель фізичної культури має змогу забезпечити сприятливі умови для розвитку не тільки професійно-педагогічних умінь, навичок і здібностей майбутнього колеги, а й його духовних, моральних якостей, креативності мислення, творчого пошуку.

Вважаємо, що важливою умовою успіху є стимулювання прагнення студента у створенні своєї індивідуальної системи фізичного виховання учнів конкретного класу школи. У зв'язку з цим, роз'яснювали студентам, що підвищення ефективності процесу фізичного виховання має відбуватися на засадах якісного змісту й організації виховної роботи, що визначається педагогічною майстерністю й високим професійним рівнем самого вчителя; доцільністю використання в практичній діяльності національних і місцевих традицій, інтерактивних й інноваційних форм і методів; врахуванням педагогічних і матеріально-технічних умов, інтересів учнів і можливостей педагогів.

На наше переконання, реалізації виховних технологій, які формують знання про здоровий

спосіб життя, зберігають і зміцнюють здоров'я, сприяє комплексний підхід до створення валеонасиченого освітньо-виховного середовища навчальною закладу. Кожному майбутньому вчителю варто знати, що результати фізичного виховання учнів залежать не тільки від учителя фізичної культури, а й орієнтації на освітньо-виховне здоров'язбережувальне середовище всього педагогічного колективу школи.

Отже, при організації педагогічної практики студентів ми намагаємося створити сприятливий для виховної діяльності соціум разом з педагогічним колективом школи. Так, розв'язання проблеми формування здоров'я учнів відбувається через активну співпрацю всіх ланок освіти. Педагогічні кроки вчителя фізичної культури, перш за все, спрямовані на учнів та їх батьків. Впровадження в реальне освітньо-виховне середовище навчального закладу «школи сприяння здоров'я», творчих програм, проектів фізкультурно-оздоровчого й психолого-педагогічного спрямування («Кроки до здоров'я», «Наповни амфору здоров'я», «Я і моє здоров'я», «Рухова активність та фізичні вправи для мене й моєї родини», «Уроки добрих знань», «Нетрадиційні методи та системи загартовування», «Спорт проти булігу», «Спорт заради розвитку» тощо) допомагають реалізації здорового способу життя школярів, їх батьків, друзів, однолітків.

Серед пріоритетних напрямів діяльності зі студентами в школі є також організація профілактичної роботи в сім'ї, співпраця з батьками, що робить процес формування здорового способу життя більш ефективним.

Позитивний результат у здійсненні ефективної педагогічної діяльності майбутнього вчителя ми пов'язуємо з організацією самостійної й індивідуальної науково-дослідної роботи, що забезпечує подальший розвиток професійної готовності до виховної роботи.

Висновки і пропозиції. Таким чином, маємо змогу зазначити, що підготовка майбутнього вчителя фізичної культури до виховної роботи з формування здорового способу життя учнів має високу соціально-педагогічну значущість. Особливого значення вона набуває в час соціально-економічної, духовної кризи суспільства, погіршення екологічної ситуації й здоров'я людей.

У зв'язку з цим, учитель фізичної культури має бути однією з провідних постатей школи з проблем формування здорового способу життя, виховання дбайливого ставлення учнів та їх батьків до здоров'я. Якісний розвиток та вдосконалення педагогічних знань, умінь і навичок студентів щодо реалізації завдань виховної роботи мають забезпечувати творчий підхід, різноманітність, інноваційність у виборі форм і методів навчання й виховання.

Перспективи подальших досліджень. Підготовка вчителя фізичної культури до виховної діяльності зі школярами справа державного масштабу, що потребує науково виважених дій в подальшому пошуку нових педагогічних шляхів її здійснення. Накопичений нами досвід спонукає до критичного аналізу та професійних роздумів щодо впровадження у навчально-виховний процес студентів інноваційних технологій, а також дослідження ефективності їх впливу на формування виховних функцій учителя.

Список літератури:

1. Бойчук Ю.Д. Компетентнісний підхід у сучасній вищій освіті. *Новий колегіум*. 2015. С. 38–44.
2. Бойчук Ю.Д. Оптимізація освітнього середовища як основа здоров'язбереження учасників освітнього процесу. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2012. № 2. С. 137–145.
3. Данилко М. Упровадження педагогічних технологій фізичного виховання та спорту щодо методологічних основ формування готовності майбутнього вчителя фізичної культури. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2011. № 2(14). С. 26–31.
4. Омельченко С.О. Відкрита соціально-педагогічна система вищого навчального закладу як передумова створення валеонасиченого здоров'язбережувального простору. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. Вип. 8(77). 2017. С. 205–216.
5. Педагогічні технології особистісно орієнтованого формування в учнів загальноосвітньої школи культури здоров'я : теорія та практика / за ред. В.Г. Григоренка, С.О. Омельченко. Слов'янськ, 2010. 347 с.
6. Пристинский В.Н., Осипцов А.В. Инновационность в разработке креативных педагогических технологий формирования здоровьесберегающего образовательного пространства университета. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. Вип. 2(49). 2012. С. 124–133.
7. Пристинский В.Н. Интеграция современной науки и практики в формировании валеологического мировоззрения студентов высших учебных заведений. *Образование и наука : проблемы и перспективы развития*. 2014. С. 127–133.
8. Соціалізація дітей і підлітків засобами освітньо-виховної оздоровчої роботи / за ред. С.О. Омельченко, В.М. Пристинського. Слов'янськ, 2014. 208 с.

References:

1. Boichuk Yu. (2015). Kompetentnisnyi pidkhid u suchasniy vyshchii osviti [Competency approach in modern higher education]. *Novyi kolehium*, pp. 38–44.
2. Boichuk Yu. (2012). Optymizatsiia osvitnoho seredovishcha yak osnova zdorov'iazberzhennia uchasnykiv osvitnoho protsesu [Optimization of the educational environment as a basis of healthcare of participants in the educational process]. *Pedahohichni nauky : teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*, vol. 2, pp. 137–145.
3. Danylko M. (2011). Uprovadzhenia pedahohichnykh tekhnolohii fizychnoho vykhovannia ta sportu shchodo metodolohichnykh osnov formuvannia hotovnosti maibutnoho vchytelia fizychnoi kultury [Implementation of pedagogical technologies of physical education and sports on the methodological foundations for forming the readiness of the future teacher of physical culture]. *Fizychne vykhovannia, sport i kultura zdorov'ia u suchasnomu suspilstvi*, vol. 2, no. 14, pp. 26–31.
4. Omelchenko S.O. (2017). Vidkryta sotsialno-pedahohichna systema vyshchoho navchalnoho zakladu yak peredumova stvorennia valeonasychenoho zdorov'iazberzhuvalnoho prostoru [The socio-pedagogical system of higher educational institution is opened as a prerequisite for the creation of a vacant and healthy healthcare space]. *Dukhovnist osobistosti : metodolohiia, teoriia i praktyka*, vol. 8, no. 77, pp. 205–216.
5. Hryhorenko V.H., Omelchenko S.O. (2010). *Pedahohichni tekhnolohii osobystisno oriientovanoho formuvannia v uchniv zahalnoosvitnoi shkoly kultury zdorov'ia: teoriia ta praktyka* [Pedagogical technologies of personally oriented formation in students of a general education school of health culture]. Slov'iansk : DDPU (in Ukrainian).
6. Pristin'skiy V.N., Osiptsov A.V. (2012). Innovatsionnost v razrabotke kreativnykh pedagogicheskikh tekhnolohiy formirovaniya zdorovesberegayushchego obrazovatel'nogo prostranstva universiteta [Innovation in the development of creative pedagogical technologies for the formation of the health-saving educational space of the university]. *Dukhovnist osobistosti: metodologiya, teoriya i praktika*, vol. 2, no. 49, pp. 124–133.
7. Pristin'skiy V.N. (2014). Integratsiya sovremennoy nauki i praktiki v formirovanii valeologicheskogo mirovozzreniya studentov vysshikh uchebnykh zavedeniy [Integration of modern science and practice in the formation of the valeological worldview of students of higher educational institutions]. *Obrazovanie i nauka : problemy i perspektivy razvitiya*, pp. 127–133.
8. Omelchenko S.O., Pristin'skiy V.M. (2014). *Sotsializatsiia ditei i pidlitkiv zasobamy osvitho-vykhovnoi ozdorovchoi roboty* [Socialization of children and adolescents by means of educational and educational health work]. Slov'iansk : DDPU. (in Ukrainian)